

BOLALAR ADABIYOTI ISTILOHI HAQIDA**Akramova Madinabonu Vali qizi***BuxPI I bosqich talabasi.*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bolalar adabiyoti istilohi, atamasining genezisi masalasi ilmiy-nazariy tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *Sirojij, "Zarafshon" gazetasi, «Bolalar adabiyoti kerak», G'ozzi Olim Yunusov, 1925-yil, «Maorif va o'qitg'uvchi» jurnali, 3-son, «Bolalar adabiyoti haqida», Shokir Sulaymon, 1926 yil, «Qizil O'zbekiston» gazetasi va hokazo.*

XX asrning arafasi va boshlarida o'zbek bolalari uchun ixtisoslashgan maxsus badiiy adabiyot yaratish harakati yuzaga kelib, izchil tusga kira boshlagan esa-da, mazkur hodisani bolalar adabiyoti atamasi bilan ifodalash, asosan, 20-yillarning boshlarida sodir bo'ldi. O'zbek matbuotida bu istiloh ilk bor Sirojijning 1921-yili «Maorif va o'qitg'uvchi» jurnalining 3-sonida bosilgan «Bolalar adabiyoti to'g'risida bir fikr» (30-31-b). "Zarafshon" gazetasining 1924-yil 21-iyundagi 157-sonida bosilgan «Qizil o'zbek matbuotida bolalar adabiyoti», Bashirning «Turkiston» gazetasining 1923-yil 27-aprelidagi sonida bosilgan «Bolalar adabiyoti kerak», G'ozzi Olim Yunusovning 1925-yil «Maorif va o'qitg'uvchi» jurnalining 3-sonidagi «Bolalar adabiyoti haqida» va Shokir Sulaymonning 1926 yili «Qizil O'zbekiston» gazetasining 30 -sentabrdagi 224-sonida bosilgan «Bolalar adabiyoti nashr qilish kerak» maqolasida uchraydi va qaror topa bordi. Shuni ta'kidlash joizki, bu istiloh ruscha «detskaya literatura» iborasining aynan tarjimai tarzida emas, balki o'zi voqelikka aylangan o'zbek bolalariga mo'ljallanib yaratila boshlangan ixtisoslangan adabiy hodisani ifodalagan holda dunyoga keldi. Asrimiz boshlarida jadid ma'rifatparvarligi bag'rida navqiron avlodda rus mustamlakachiligiga qarshi fikr uyg'otish va uni o'zligini anglash, o'z erki, Vatan ozodligi yo'lida istiqol jangchisi sifatida shakllanishi uchun ma'rifat asoslarini egallashga chorlovchi yangi adabiy hodisa tarzida paydo bo'lgan o'zbek bolalar adabiyoti endilikda o'zbek xalqining o'ziga xos milliy boyligiga aylandi. Garchi uning g'oyaviy-badiiy saviyasiga hamon ahyon-ahyonda shubha bilan qarovchilar topilsa-da, u allaqachon umumjahon bolalar adabiyoti o'zanidan munosib joy egallay oldi. Talay namunalari mamlakatimiz sarhadlaridan tashqarida sevilib o'qilayotir. Bir asrdiki, o'zbek bolalar adabiyoti yosh naslning ma'naviy sog'lom o'sishida muhim omillardan biriga aylanib xizmat qilayotir.

O'zbek bolalar adabiyoti haqidagi fan XX asr boshlarida ilg'or ma'rifatparvarlar pedagoglar, adabiyotshunoslar yozgan maqolalardan yuzaga kela boshlagan esa-da, XX asrning o'rtalariga kelib dastlabki xrestomatiyalar va o'quv qo'llamalarni tuzish harakati tufayli shakllanish jarayoniga kira bordi. Pedagogika bilim yurtlari talabalariga mo'ljallanib 1953-yilda I.Ahmedov A.Suyumovlar tomonidan ilk bor tartib berilib, 1967-1978-yillarda qayta takomillashtirib nashr ettirilgan «Bolalar

adabiyoti» xrestomatiyasi va 1957-yilda elon qilingan «Bolalar adabiyoti» o`quv materiallari qo`llanmasi shu harakatning dastlabki natijalar edi. Keyinchalik A.Suyumov tomonidan maxsus o`rta o`quv yurtlari uchun yozilib, 1973-yilda chop etilgan «Bolalar adabiyoti» qo`llanmasi o`zbek bolalar adabiyoti tarixini yaratish yo`lidagi dastlabki qadam bo`ldi. Bu qo`llanma M.Jumaboev bilan hamkorlikda qayta ishlanib, 1995-yilda yana nashr etildi.

Bu oraliqda pedagogika oliy o`quv yurtlari talabalariga mo`ljallanib P.Shermuhamedov, J.Tursunov, O.Safarov va X.Egamovlar yaratgan «O`zbek bolalar adabiyoti» darslik-xrestomatiyasi (1976) yuzaga keldi. Unda bolalar adabiyotining nazariy asoslari, taraqqiyot bosqichlari, xususiyatlari va navqiron avlod adabiyoti namoyondalari ijodiy biografiyalariga oid materiallar bilan birga eng sara asarlaridan namunalar berilgan edi. Shu xususiyatga ko`ra o`zbek bolalar adabiyoti tarixini yaratishga ta`sir ko`rsatdi. Nihoyat O`zR FAsi Alisher Navoiy nomidagi Til va adabiyot instituti huzuridagi «Bolalar adabiyoti» bo`limi (1969-1989-yil) xodimlari joylardagi bolalar adabiyoti tadqiqotchilari bilan hamkorlikda «O`zbek sovet bolalar adabiyoti tarixi ocherki» (1973), «Bolalar adabiyoti va zamonaviylik» (1981), «O`zbek bolalar adabiyoti va adabiy jarayon» (1989) singari uch manografiyani yaratib, o`zbek bolalar adabiyotining ilmiy tarixini bunyod etish yo`lida dastlabki qadam qo`yildi. Shunga qaramay, o`zbek bolalar adabiyoti nazariy asoslari, taraqqiyot tamoyillari va bolalar kutobxonligining ijtimoiy mohiyatini o`zaro uyg`unlikda ifodalagan va estetik tahlil etgan ilmiy tarix hanuzgacha yaratilgani yo`q. Hukmingizga havola qilingan ushbu qo`llanma shu vazifani qisman ado etishga mo`ljallangan.

Bolalar adabiyotining umumadabiyotga aloqadorligi. Bolalar adabiyoti umumbadiiy adabiyotning ajralmas tarkibiy qismi sifatida o`zaro qator mushtarakliklarga va farqli xususiyatlarga ega. Ular o`rtasidagi mushtarak xususiyatlar tubandagilardan iborat:

1. Bolalar adabiyoti ham, umuman badiiy adabiyot singari so`z san`ati hisoblanadi. So`z uning uchun ham asosiy material bo`lib, voqelikni obrazli ifodalash vositasidir. Binobarin, bolalar uchun g`oyaviy-badiiy barkamol asarlar yozadigan ijodkorlar ham so`z san`atkori sanaladilar. Ular ham umumadabiyotni yaratuvchi yozuvchilar bilan teng nufuzga egadirlar. Qolaversa, bolalar adabiyoti bilan kattalar adabiyoti o`zaro taqdirdosh ham.

2. Bolalar adabiyoti ham umumbadiiy adabiyot ish ko`radigan xalqchilik haqqoniylik va yuksak badiiylik umda (prinsip)lariga tayanadi.

Bolalar adabiyotining xalqchilligi shundaki, u avvalo, xalqning asrlar davomida yaratgan eng ilg`or qarashlari va hayotiy tajribalari ruhida farzandlarini tarbiyalashni ko`zlaydi. Xalq hamma zamonlarda mehnatkashlikni, halollikni, rostgo`ylikni, to`g`rilikni, Vatanni sevishni, kattani hurmat qilib kichikka shafqatli bo`lishni sharaflab kelgan, ishyoqmaslik, tekinxo`rlik, subutsizlik, yolg`onchilik, o`g`rilik, shafqatsizlik, toshbag`irlik, xoinlik, g`iybatkashlik kabi insoniylikni tahqirlovchi xislatlarni qoralagan. Bolalar adabiyoti xalqni o`z kelajagi bo`lgan yosh avlodga ana

shu sohadagi dono aqidalar va ijodiy an`analarini singdirishda xizmat qilmog`i darkor.

Bu-olijanob maqsad. Uni amalga oshirish yuksak burch va mas`uliyatni talab qiladi. Binobarin, bolalar uchun yoziladigan asarlar ham yuksak badiyatga ega bo`lmog`i shart. Ularda hayot haqqoniy ko`rsatilmog`i, insoniylikni, mehnatni sharaflovchi, bolalarda kelajakda kim bo`lmoqlarini belgilab olishlarida ko`maklashuvchi g`oyaviy-badiiy barkamollik ufurib turmog`i zarur. Xom-xatala, hayotni bo`yab-bezab bayramdagiday tantanavor qilib ko`rsatuvchi bitiklar bolalar ma`naviy olamiga salbiy ta`sir ko`rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ahmadovich H. H., Amrullojeva S. D. XX ASR QISSACHILIGI TARAQQIYOTIDA FOLKLORNING LATIFA JANRI TA`SIRI //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 302-304.

2. Ahmadovich H. H. Expression of Folklorisms in the Works of Ghafur Ghulam //European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630). – 2022. – T. 14. – C. 101-105.

3. Ahmadovich H. H. et al. BOSHLANG `ICH SINFLARDA O `ZBEK QISSALARI TAHLILINING INNOVATSION USULLARI //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 350-352.

4. Ahmadovich H. H. et al. O `RXUN-YENISEY BITIKLARIDA TALIM-TARBIYA TO `G `RISIDAGI FIKRLARNING YORITILISHI VA ULARNING TARBIYAVIY AHAMIYATI //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 349-350.

5. Ahmadovich H. H. et al. IJODIY TOPSHIRIQLAR O `QUV MOTIVLARINI SHAKLLANTIRISHNING SAMARALI VOSITASI SIFATIDA //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 293-294.

6. Ahmadovich H. H. et al. BOSHLANG `ICH TA`LIMDA O `ZLASHTIRISH JARAYONINING PSIXO-DIDAKTIK ASOSLARI //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 332-334.

7. Ahmadovich H. H. et al. O `QUVCHILARNING BILUV FAOLLIGINI OSHIRISHGA QARATILGAN DARSDAN TASHQARI ISHLAR VA ULARNI TASHKIL ETISH METODIKASI //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 343-345.

8. Ahtamovich H. H., Shixnazarovna J. A. O `QUVCHILAR O `ZLASHTIRISH DARAJALARINI TASHHISLASH //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 306-309.

9. Ahmadovich H. H., Aminovna A. S. BOSHLANG `ICH SINF O `QISH DARSLARIDA DIDAKTIK O `YIN VA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 100-102.

10. Ahmadovich H. H., Amrullojeva S. D. RUNN BITIKLARI AXLOQ VA VATANPARVARLIKNING YUKSAK NAMUNASI SIFATIDA //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1. – С. 248-250.
11. Ahmadovich K. H., Bahridinovna S. G. Development and practical application of acmeological technologies of student assessment diagnose //Asian Journal of Multidimensional Research. – 2022. – T. 11. – №. 6. – С. 141-145.
12. Ahmadovich K. H., Zokirovna Z. A. G. THE PROBLEM OF HUMAN EDUCATION AND MORALITY IN FOLKLORE //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – T. 25. – С. 133-137.
13. Ahmadovich K. H., Nodirkulovna A. I. Theory of Fairy Tales in Primary Grades, The Nature of the Fairy Tale Genre //American Journal of Social and Humanitarian Research. – 2022. – T. 3. – №. 7. – С. 130-133. Хаитов Х. Адабиётда кулгидан фойдаланиш анъанасининг асослари //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 3/5. – С. 49-52.
14. Ҳайитов Ҳ. А. ЛЎЛИ НОМИ БИЛАН БОҒЛИҚ ЛАТИФАЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ //Интернаука. – 2021. – №. 17-4. – С. 51-52.
15. Hayitov H. A. QUSHLARGA IBRAT-HAZRATI XIZR! //Интернаука. – 2020. – №. 12-3. – С. 72-73.
16. Khoja o'g'li T., Ahmadovich K. H. Advanced Characteristics of the Tradition of Using Uzbek Folk Humor Art in Written Literature //American Journal of Social and Humanitarian Research. – 2022. – T. 3. – №. 9. – С. 1-4.
17. Khaitov H., Amonova S. ЎЗБЕК ҲИКОЯ ВА ҚИССАЛАРИДА КУЛГИ МАДАНИЯТИНИНГ ИЛДИЗЛАРИ //Journal of Integrated Education and Research. – 2022. – T. 1. – №. 2. – С. 140-144.
18. Ahtamovich H. H., Shixnazarovna J. A. О 'QUVCHILAR О 'ZLASHTIRISH DARAJALARINI TASHHISLASH //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1. – С. 306-309.
19. Axmadovich X. X. et al. ENG QADIMGI MA'RIFIY YODGORLIKLARNI O 'RGANISHNING AHAMIYATI //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 1. – С. 281-285.
20. Ҳайитов Х. А. ҒАФУР ҒУЛОМНИНГ ХАЛҚ ЛАТИФАЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ МАҲОРАТИ //Academic research in educational sciences. – 2021. – T. 2. – №. 3. – С. 679-687.
21. H H Akhmadovich Khoja nasridin afandi as people's hero . АКАДЕМИКА : AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL 11(2).1562.
22. 3.T. Khoja o'g'li, K H Ahmadovich Advanced Characteristiks of the Tradition of Using Uzbek Folk Humor Art in Written Literature. Amerikan Journal of Social and Humanitarian Research 3 (9).1-4.
23. 4.K K Akhmadovich, NS Ubaydullayevna THE PRACTICAL SIGNIFICANCE OF EDUCATIONAL INTEGRATIONS IN THE FORMATION OF INDEPENDENT WORK IN PRIMARY GRADES.Conferncea, 66-75..

24. 5.K K Akhmadovich, O B Togmurodovich NEW STAGES AND PRACTICAL CONDITIONS FOR CREATING NATIONAL TEXTBOOKS AND ALPHABET BOOKS. Conferencea, 54-58.

25. 6.K K Akhmadovich, SG Badriddinnovna THE CONCERT OF READING, SPECIAL FEATURES OF CHILDREN'S READING E Conferencea, 28-33.

26. 7.KK Akhmadovich, N O Alisherovna THE AESTHETIC VALUE OF LINGUISTIC FLORIONYMS IN WORKS OF ART IN AROUSING LAUGHTER 59-63.

27. 8.K K Akhmadovich, O B Togmurodovich THE ISSUE OF THE CONTENT OF EDUCATION IN THE HISTORY OF THE PEOPLES OF THE EAST Conferencea, 95-101.